

Vergroten sponswerking van bodem- en watersysteem – werkenderwijs klimaatadaptief worden in Utrecht Zuidwest

water & klimaat

Het klimaat verandert, wij veranderen mee

Programmavoorstel

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1. Visie	3
1.1 Context	3
1.2 Aanleiding	3
1.3 Ambitie	4
2. Doelen en strategie	4
2.1 Doelen	4
2.2 Strategie	4
3. Baten, inspanningen en afbakening	6
3.1 Baten en indicatoren	6
3.2 Resultaten en inspanningen	7
3.3 Monitoring en verspreiding resultaten	7
3.4 Afbakening	7
3.5 Ongewenste effecten	7
4. Organisatie en omgeving	9
4.1 Programmteam	9
4.2 Belanghebbenden	9
4.3 Betrokkenheid regieteam	9
5. Middelen	9
6. Plan van aanpak	9
6.1 Stappenplan	9
6.2 Afwegingskader (behorend bij stap 1 van het stappenplan)	11

Samenvatting

We werken als overheden in Utrecht Zuidwest samen in het netwerk 'Water & Klimaat'. Klimaatadaptatie raakt echter niet alleen overheden, maar juist ook bedrijven, maatschappelijke organisaties en bewoners. We hebben deze partijen hard nodig om onze regio klimaatbestendig en waterrobuust te maken. We richten ons daarom in dit LIFE-IP programma op de uitbreiding van de samenwerking in het Netwerk Water & Klimaat. Via de strategie 'Vergroten sponswerking van bodem en water' van onze Regionale Adaptatiestrategie selecteren we vier demonstratieprojecten met een eigen karakter, die passen bij de vier landschapstypen van de regio Utrecht Zuidwest en waarin we de samenwerking aangaan met stakeholders. De stakeholders voeren de projecten uit; het LIFE IP programma(team) ondersteunt, coördineert en adviseert en zorgt voor kennisuitwisseling binnen het regionale en landelijke netwerk. Op deze manier werken we aan bewustwording, actiebereidheid en concrete resultaten. We leren en stimuleren elkaar.

'Vergroten sponswerking van bodem- en watersysteem' is één van de programma's/projecten onder het nationale programma 'LIFE-IP Klimaatadaptatie (2022-2027)'. Binnen dit programma werkt een consortium van 22 Nederlandse overheden en organisaties samen om de uitvoering van klimaatadaptatiemaatregelen te versnellen.

1. Visie

Iedereen draagt bij aan een klimaat adaptief Zuidwest Utrecht

1.1 Context

- Binnen NWK werken de partners reeds aan het klimaatbestendig en water robuust maken van de regio.
- Ambitie NWK: *"Wij willen dat de regio Utrecht een topregio blijft, ook in 2050. Dat doen we door samen te werken. We richten onze regio nu en in de toekomst (2050) waterrobuust en klimaatbestendig in en maken haar bestand tegen de gevolgen van de klimaatverandering; wateroverlast, droogte, hitte en overstroming. Zo is en blijft Utrecht Zuidwest voor iedereen een gezonde, aantrekkelijke en leefbare omgeving."*
- De invloed van klimaatverandering in de regio Utrecht wordt steeds meer merkbaar
  - Meer lokale overstromingen met schade door piekbuien
  - Vaker lange periodes van droogte waardoor beschikbaarheid van zoet water onder druk staat
  - Op warme dagen steeds meer hitte in stedelijke gebieden
  - Bodemdaling en meer overstromingen in het Veenweide gebied die leiden tot schade
- Druk op de fysieke ruimte door toename van aantal inwoners in regio Utrecht
- Er is al kennis en ervaring opgedaan in eerdere projecten op gebied van klimaatadaptatie, waaronder vijf pilots rond klimaatbestendige wijken. Dit heeft geleid tot de handreiking: *"Lessons from the climate-proof residential areas project in the Utrecht region"*? Maar dit was beperkt tot het fysiek inrichten van deze wijken en minder gericht op het betrekken van stakeholders.

1.2 Aanleiding

- Overheden kunnen klimaatadaptatie **niet alleen oplossen**: inzet van bedrijven, inwoners en maatschappelijke organisaties is noodzakelijk
- Druk op fysieke ruimte vraagt om een **geïntegreerde aanpak**; koppeling van Klimaatadaptatie met energietransitie, circulaire economie, versterken biodiversiteit, overgang naar duurzame landbouw, digitalisering en transformatie van de gezondheidszorg
- Verschillende stakeholders werken aan klimaatadaptatie, maar er is weinig vertrouwen met elkaars taken. En verschillende specialisten spreken verschillende talen.
- Kern van het probleem: Er is toename van bewustzijn nodig, alsmede meer integratie van taken op gebied van klimaatadaptatie en de huidige organisatie kan dit niet alleen.
- 'Probleem' eigenaar: NWK
- Programma kan bijdragen aan meer integratie tussen stakeholders en hun individuele projecten.

- Programma kan bijdragen aan het ontwikkelen en benutten van kennis op regionaal en/of landelijk niveau, terwijl daar voor de afzonderlijke stakeholders niet de prioriteit zit.
- Er is meer urgentiebesef t.a.v. klimaatadaptatie doordat de gevolgen steeds beter merkbaar zijn. Dit is daarmee het moment.
- Klimaatadaptatie vindt plaats binnen een dynamische omgeving.
- Urgentie wordt ook gevoeld bij de stakeholders en krijgt daarmee meer aandacht in het beleid.
- Er deed zich de kans voor om subsidiegelden te werven door deelname aan het Nationale LIFE-IP Klimaatadaptatie programma.

1.3 Ambitie

- Onze ambitie is om het stakeholderbewustzijn en hun handelingsbereidheid op gebied van klimaatadaptatie te vergroten. *“Door samen kennis en ervaring op gebied van klimaatadaptatie te ontwikkelen, te benutten en te delen willen we het bewustzijn en de handelingsbereidheid van stakeholders op dit thema vergroten. Werkenderwijs vergroten we de sponswerking van bodem- en watersysteem en maken we Zuidwest Utrecht klimaatadaptief”*

2. Doelen en strategie

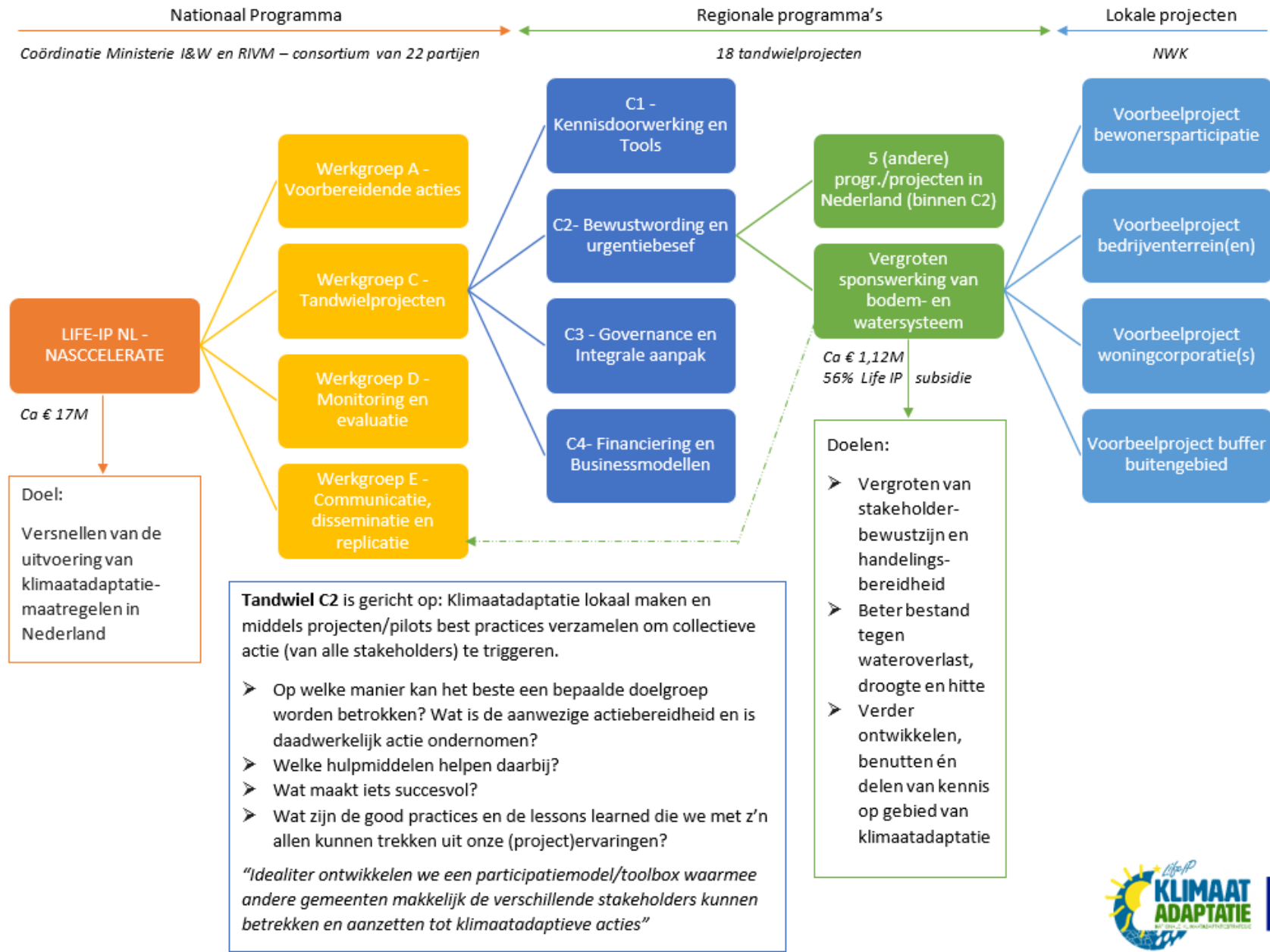
2.1 Doelen

- Het stakeholderbewustzijn* en hun handelingsbereidheid* vergroten, bij/van:
  - Bewoners
  - Bedrijven(terreinen)
  - Woningcorporaties
  - Terreineigenaren en/of -beheerders in het buitengebied
- Beter bestand zijn tegen wateroverlast, droogte en hitte (waterveiligheid is ook onderdeel van de RAS, maar is geen pijler binnen het LIFE-IP programma).
- Het verder ontwikkelen en benutten van kennis en ervaring op gebied van klimaatadaptatie, binnen en buiten de netwerk, met partijen die zich bezighouden met soortgelijke taken op vergelijkbare gebieden, **zodat ook zij daar concreet mee aan de slag kunnen gaan.** (Opschaling mogelijk maken!)
- Meer kennisdeling op lokaal, regionaal en nationaal niveau

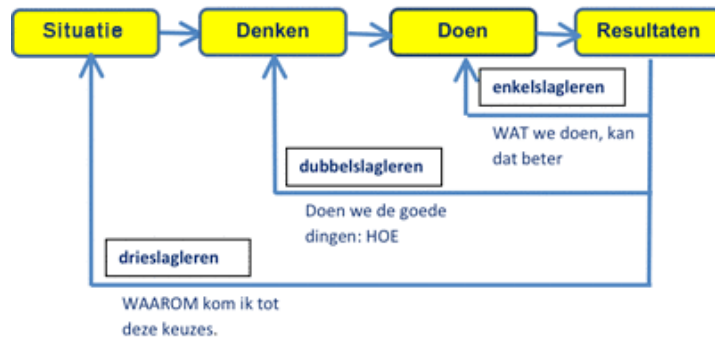
*KPI's voor opgenomen in de subsidiebeschikking.

2.2 Strategie

- Door middel van het opzetten en uitvoeren van 4 demonstratieprojecten willen we laten zien wat er mogelijk is, doen we ervaringen op (wat wel/niet werkt) en zorgen we dat deze kennis/ervaring gedeeld wordt zodat de voorbeeldprojecten ook elders navolging zullen krijgen. Daarbij doen we kennis/ervaring op voor nieuwe vormen van:
  - Financiering (bijv. subsidies, PPS-constructies, etc)
  - Governance (bijv. handboeken/handvaten, hoe initiatieven met elkaar integreren/gezamenlijke aanpak, PPS-constructies)
  - Sociale inwonersparticipatie (bijv. plan van aanpak omtrent draagvlak, communicatie, tools die kunnen helpen, etc)
  - Technische innovatie (bijv. onderzoek naar nieuwe vormen van bodeminfiltratie, gevelbekleding, 3D communicatiemiddelen, etc)
- We opereren onder de vlag van het LIFE-IP Klimaatprogramma. Vanuit de EU is hier subsidie voor beschikbaar gesteld aan een consortium van 22 Nederlandse initiatiefnemers, die elk hun eigen programma/projecten uitvoeren. Ministerie van I&W en RIVM coördineren dit op nationaal niveau. Het consortium biedt mogelijkheden voor het uitbouwen van het netwerk en het verspreiden van kennis. Globaal geeft dit de volgende structuur:

- LIPE IP werkt als katalysator om te komen tot opzetten en uitvoeren van vier demonstratieprojecten. De stakeholders voeren de projecten uit; het LIFE IP programma(team) ondersteunt, coördineert en adviseert. Vanuit het programma wordt de opgedane kennis gedeeld binnen het regionale en landelijke netwerk; o.a. door het (gezamenlijk) ontwikkelen van communicatie- en participatiestrategieën en door het organiseren van kennisuitwisselingsbijeenkomsten. Zie verder 'Plan van Aanpak' voor meer details.
- Door middel van triple loop learning (wat, hoe en waarom) wordt adaptief werken gestimuleerd.

2.2.1 Achterliggende gedachten voor 'demonstratieprojecten'

- 'Goed voorbeeld doet volgen'. Alleen vertellen wat nodig is, zet niet aan tot actie. Men moet het zien, ervaren of doen. (Beschikbaar stellen van handvaten kan daarbij helpen).
- Draagvlak creëren gaat makkelijker wanneer de betreffende persoon/organisatie (ook) de meerwaarde voor zichzelf ziet.
- Rimpel-effect: met een klein zetje zetten we iets in beweging, wat zich steeds verder uitspreid.

3. Baten, inspanningen en afbakening

3.1 Baten en indicatoren

- In 2027 is er kennis opgedaan over mogelijkheden op gebied van klimaatadaptatie in relatie tot 4 verschillende landschapstypen:
  - Veenweide gebied (aangepast peilbeheer, aanpak funderingen, bewonersparticipatie)
  - Stedelijk gebied (toename oppervlakte groen/blauw, minder verharding, afkoppeling, bewonersparticipatie)
  - Heuvelrug – hoogteverschillen (meer water vasthouden, toename oppervlakte groen, bewonersparticipatie)
  - Rivierengebied (toename oppervlakte groen/blauw en liefst gekoppeld aan NHW, bewonersparticipatie)
- In 2027 is er kennis ontwikkeld over hoe de belangrijkste doelgroepen (bewoners, bedrijven, woningcorporaties, landgoedbeheerders) in beweging kunnen worden gebracht m.b.t. het klimaatadaptief maken van hun eigen omgeving;
- In 2027 is er 20 ha minder kwetsbaar voor wateroverlast, droogte en hitte (beter bestand worden tegen hittestress voor inwoners*)
- In 2027 zijn 600 bewoners betrokken en bewuster geworden
- In 2027 zijn 20 ngo's betrokken en bewuster geworden
- In 2027 zijn 20 bedrijven betrokken en bewuster geworden
- In 2027 is er kennis opgedaan over nieuwe vormen van finance, governance, sociale inwonersparticipatie en technische innovatie.
- Voor elk type project is er een participatie- en communicatiestrategie gericht op de bewoners van een gebied.
- Er is een continue kennisdeling binnen het eigen netwerk, binnen regio Utrecht én landelijk.

*KPI's voor opgenomen in de subsidieaanvraag.

3.2 Resultaten en inspanningen

Zie afbeelding volgende pagina, of open link naar document of de losse bijlage voor grotere weergave.

3.3 Monitoring en verspreiding resultaten

3.3.1 Op projectniveau (4 projecten binnen dit programma)

- KPI's per project te bepalen incl. 'nulmeting' en monitoring. Afstemming hierover tussen programmteam en projecteigenaar.
- Eigenaarschap per project beleggen bij stakeholder die verantwoordelijk is voor de uitvoering; KPI's horen daar ook bij.

3.3.2 Op programmaniveau (eigen LIFE-IP programma)

- Bewaken van KPI's op programmaniveau ligt bij het programmteam
- Eigenaarschap voor kennisdeling tijdens project ligt bij het programmteam

3.3.3 Op Nationaal niveau (nationaal LIFE-IP programma Klimaatadaptatie)

- Programmteam levert projectresultaten op aan 'tandwiel C' binnen het Nationaal programma; zij zijn verantwoordelijk voor verdere verspreiding op nationaal en Europees niveau.

3.3.4 Evaluatie

In 2027 wordt een evaluatie gedaan over de genomen maatregelen incl. de effectiviteit, over het proces en over de integrale samenwerking (maar is geen doel op zich). Dit wordt door het Nationale programma gebruikt voor 'disseminatie en replicatie' t.b.v. het versnellen van de klimaatadaptatie-maatregelen.

3.4 Afbakening

- Afbakening met projecten die het Netwerk (incl. werkgroepen) zelf uitvoert;
- Tegelijkertijd veel afstemming nodig op deze lopende én nieuwe initiatieven. Het is wenselijk om te kijken waar het programma andere activiteiten kan versterken en via versa;
- Afbakening is ook nodig ten aanzien van de uitvoer: per voorbeeldproject dient te worden bekeken wie de projecteigenaar is en (grotendeels) verantwoordelijk is. En wat dit programma hieraan kan bijdragen en op kan halen. Het programma is niet verantwoordelijk voor de uitvoering van het voorbeeldproject zelf.

3.5 Ongewenste effecten

- 'Concurrentie' tussen partners binnen het Netwerk, omdat keuzes gemaakt moeten worden t.a.v. welke projecten waar uitgevoerd kunnen worden. Niet alle partners kunnen worden 'ondersteund'.
- Er zijn veel organisaties, personen, werkgroepen e.a. betrokken. Met de komst van het programma is nog meer afstemming nodig.

Vergroten sponsverwerking van bodem en water – werkenderwijs klimaatadaptief worden in Utrecht Zuidwest

Missie

"Door samen kennis en ervaring op gebied van klimaatadaptatie te ontwikkelen, te benutten en te delen willen we het bewustzijn en de handelingsbereidheid van stakeholders op dit thema vergroten. Werkenderwijs vergroten we de sponsverwerking van bodem- en watersysteem en maken we Zuidwest Utrecht klimaatadaptief"

Viele

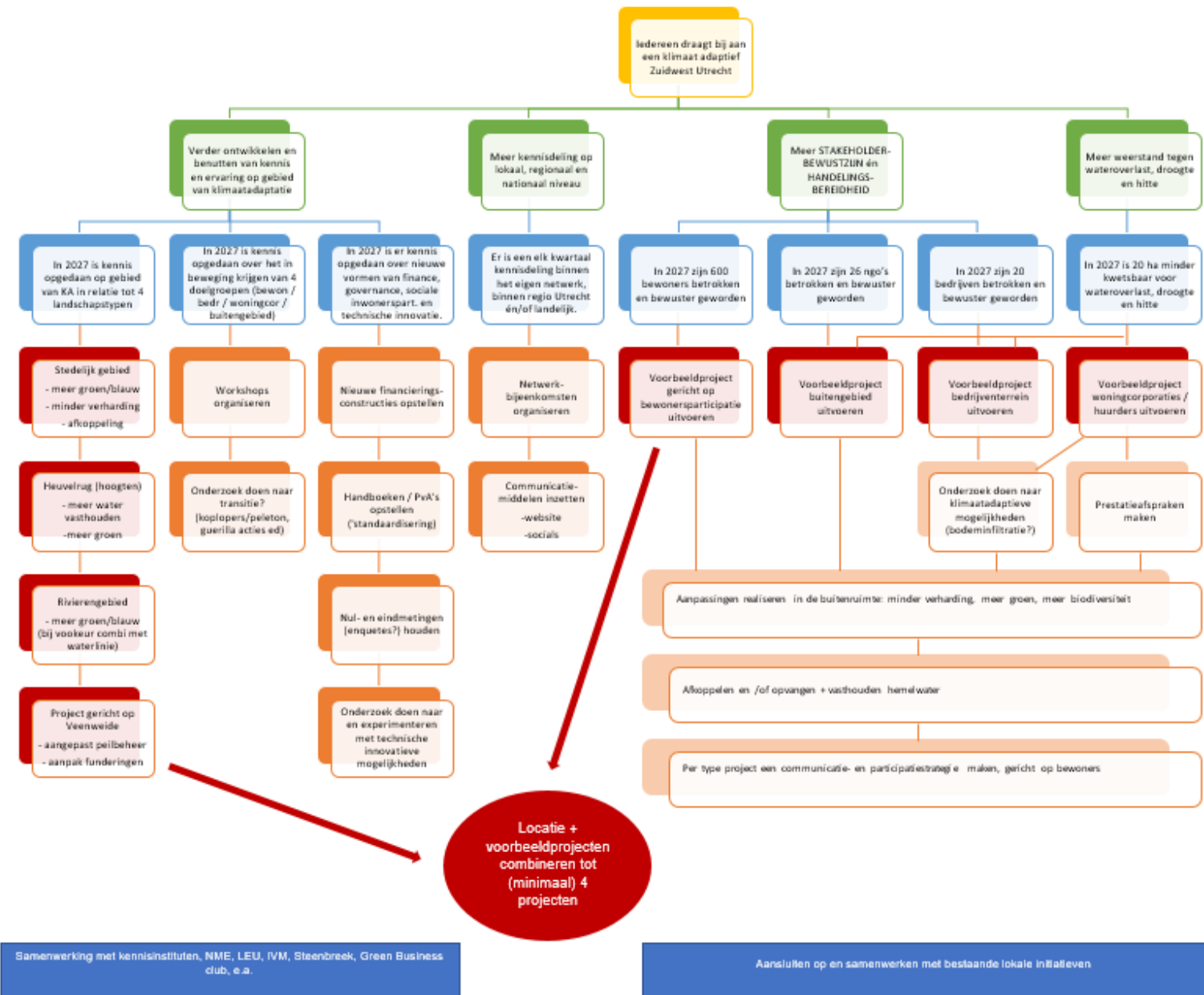
Doelen

Doelstellingen / baten

Inspanningen

Projecten

Stakeholder-analyses

4. Organisatie en omgeving

4.1 Programmamanager

- Programmamanager: 20 uur per week
- Projectleider: 16 uur per week
- Procesondersteuner: 4 uur per week

4.2 Belanghebbenden

- Partners van Netwerk Water & Klimaat
- Stakeholders per project nog te bepalen -> actie per project, zie 'Plan van aanpak'
- Partners binnen het nationaal programma

4.3 Betrokkenheid regieteam

Breed draagvlak is belangrijk, focus ligt op wederzijds gewin. Het regieteam is klankbordgroep, maar bij voorkeur 'mede-eigenaar'. De volgende afspraken zijn gemaakt:

- Het programmamanager legt de afwegingskaders voor de projectkeuzes voor aan het regieteam. Het regieteam kan hierop haar input geven.
- Het programmamanager doet een voorstel voor projecten voor het LIFE-IP, rekening houdend met de afwegingskaders. Het regieteam heeft de rol van klankbord; de keuze blijft wel de verantwoordelijkheid van het programmamanager.
- De concept voortgangsrapportages worden voorgelegd aan het regieteam voor input (deze moeten 1x per jaar in februari worden ingediend).

5. Middelen

Samengevat (en afgeronde bedragen)	Afgerond
Vaste personeelskosten, incl. overhead	€ 599.500
Inhuur consultants ter ondersteuning	€ 360.000
Inhuur tbv bijeenkomsten organiseren incl. catering kosten e.d.	€ 130.000
Communicatiemiddelen	€ 34.000
Totaal	€ 1.123.500

Waarvan ca € 493k uit het Netwerk (eigen bijdrage) en ca € 630k subsidie

- Personele inzet gelijkmatig gedurende de gehele looptijd van het project (2022 t/m 2027)
- Resterende € 524k is naar verwachting nodig in de periode 2023 t/m 2027 en is daarmee gemiddeld € 100k per jaar (voor alle projecten gezamenlijk).

6. Plan van aanpak

6.1 Stappenplan

- Opbouw (zie onderstaand, punt 1 t/m 4)
- Uitvoering (zie onderstaand, punt 5 en 6)
- Oplevering resultaten (punt 7 en 8)

1. Identificatie van demonstratieprojecten (1^e en 2e project in 2022, overige projecten z.s.m. en uiterlijk Q1 2023)

Demonstratieprojecten zullen worden geïdentificeerd op basis van de 4 landschappen aanwezig in de regio; veenweide, gebieden die worden gekenmerkt door de invloed van rivieren, verstedelijkte gebieden en gebieden met aanzienlijke hoogteverschillen. Resultierend in demonstratieprojecten die representatief zijn voor de regio. Bovendien zijn de demonstratieprojecten gericht op verschillende doelgroepen: bewoners, woningcorporaties, bedrijven en (inwoners/eigenaren van) het buitengebied.

- a. Ophalen van projectideeën (reeds uitgevoerd);
- b. In overleg met initiatiefnemers van de ingediende projectideeën om duidelijk te krijgen of het project past binnen het programma. Daarbij worden van te voren vastgestelde **afwegingskaders** gehanteerd (reeds uitgevoerd).
- c. Voorstel voor de 4 projecten worden (gefaseerd) voorgelegd aan het regieteam, welke de rol heeft van klankbord.

Update 14 november 2022:

Er zijn 2 projecten 'gekozen' om binnen Life IP op te pakken: bewonersparticipatie in gemeente Nieuwegein en een bedrijventerrein in gemeente Utrecht.

2. Selectie van belanghebbenden (Q1/Q2 2023 – deadline oplevering is 31-12-2022 -> verzoek gedaan voor uitstel tot 31-06-2023)

Per demonstratieproject worden stakeholders geselecteerd op basis van een stakeholderanalyse. Waarna diepgaande dialogen worden georganiseerd gericht op belangen en wederzijds gewin. Dit resulteert in een duidelijk overzicht van relevante betrokken stakeholders.

3. Risicodialogen (uiterlijk 30-09-2023 – deadline oplevering is 30-06-2022 -> verzoek gedaan voor uitstel tot 30-09-2023)

In overleg met de verschillende stakeholders definiëren we per project de problematiek, wat leidt tot een projectdefinitie voor elk demonstratieproject.

4. Ontwikkeling van een participatieplan voor inwoners (uiterlijk 30-09-2023 = deadline oplevering)

Per demonstratieproject wordt in overleg met bewoners een communicatie- en participatiestrategie opgesteld die gericht is op de bewoners van het gebied. Passend bij het niveau van betrokkenheid.

5. Ontwikkeling van projectplannen (uiterlijk 31-12-2023 = deadline oplevering)

Een projectleider wordt ingezet om de projecten mede te organiseren. Voor iedere project organiseren we een start-up. En er zal een overzicht van activiteiten en met bijbehorende planning worden gemaakt. Ook maken we per project een overzicht van financiën, tijd en capaciteit. Ook bepalen we per project de KPI's en hoe we dit monitoren.

6. Uitvoering van de demonstratieprojecten (uiterlijk 31-12-2026 = deadline oplevering)

De uitvoering van het project zal worden gekenmerkt door een triple loop learning, dat adaptief werken stimuleert. Per project organiseren we een kick-off bijeenkomst.

7. Evaluatie (uiterlijk 31-12-2027 = deadline oplevering)

Door evaluatie van de demonstratieprojecten zullen de beste praktijkvoorbeelden worden opgeleverd. De focus ligt daarbij op de effectiviteit van de uitgevoerde maatregelen.

8. Communicatie en kennisverspreiding (gedurende de gehele project looptijd)

Communicatie en verspreiding toegespitst op de vier landschapstypen (Regio Utrecht Zuidwest) en de bredere regio Utrecht. Bovendien zullen externe communicatie en verspreiding in overeenstemming zijn met actie E in dit voorstel.

6.2 Afwegingskader (behorend bij stap 1 van het stappenplan)

Belangrijkste uitgangspunt is uiteraard dat het beoogde project bijdraagt aan de doelen van het programma, zie hoofdstuk 3. Verder zijn de randvoorwaarden (punt 1 en 2) en de afwegingen (3 t/m 6) als volgt:

1. Spreiding in het gebied
  - Bij verschillende gemeenten (binnen NWK)
  - Binnen de verschillende landschapstypen
2. Passend in het tijdsplan van het programma. Dit houdt in dat projectideeën al iets concreter moeten zijn, om zodoende snel op te kunnen starten en resultaten te kunnen opleveren vóór 2028.
3. Opschalen, verspreiden en repliceren mogelijk

Het doel van het nationale programma is om (nieuwe) voorbeelden, handvaten en kennis te verzamelen uit de verschillende projecten, die verder verspreid kunnen worden en die bijdragen aan klimaatversnelling.

  - Goed mogelijk om breder uit te rollen ('makkelijk kopieerbaar'), bijvoorbeeld door beschikbaar stellen van duidelijke handvaten, maar ook door voorbeelden die niet heel specifiek plaats gebonden zijn.
  - Vernieuwend karakter om nieuwe kennis op te doen; toegevoegde waarde t.o.v. reeds bestaande 'reguliere' projecten waarvoor al voldoende kennis aanwezig is. Ruimte om te experimenteren.
  - Uitgangspunt 'Goed voorbeeld doet volgen'. Liefst robuust, met veel impact, niet te kleinschalig.
  - Wat betreft doelgroep niet alleen richten op de 'koplopers', maar juist het 'peloton' meekrijgen.
4. Draagvlak
  - Projecten kunnen niet overal plaats vinden, maar partners moeten zich er wel in kunnen vinden. En bij voorkeur ook direct hun voordeel er mee kunnen doen (opschaalbaarheid!). Wederzijds gewin is het uitgangspunt.
  - Stakeholders (incl. bewoners!) zijn zelf verantwoordelijk voor uitvoering en/of doen actief mee (ook aandacht voor participatie- en communicatiestrategie). Aandachtspunt hierbij is het creëren van meerwaarde voor de betreffende persoon/organisatie zelf ('Wat levert het mij op?').
  - Financiën voor ingrepen in de openbare ruimte worden beschikbaar gesteld door de betreffende eigenaar (gemeenten, provincie, HDSR).
  - LIFE-IP kan toegevoegde waarde leveren (in de vorm van advies, ondersteuning, communicatie, etc.)
5. Kennis en ervaring opdoen met nieuwe vormen van:
  - Financiering (bijv. subsidies, PPS-constructies, etc).
  - Governance (bijv. handboeken/handvaten, hoe initiatieven met elkaar integreren, PPS-constructies).
  - Sociale inwonersparticipatie (bijv. plan van aanpak omtrent draagvlak, communicatie, etc).
  - Technische innovatie (bijv. onderzoek naar nieuwe vormen van bodeminfiltratie, gevelbekleding, 3D communicatiemiddelen, etc).

Hoeft niet allemaal binnen 1 project.
6. Urgentie en effectiviteit (om een project nú op die plek te doen)
  - Aansluitend bij 1 of meerdere thema's van de RAS: Wateroverlast, Hitte, Droogte, Waterveiligheid (en in mindere mate waterveiligheid; geen pijler van binnen LIFE-IP).
  - De maatregelen binnen het project zijn voldoende effectief om het probleem op te lossen.
  - Momentum; er kunnen koppelkansen worden benut / werk van werk worden gemaakt, waardoor het een goed moment is voor een klimaatproject.
  - Het project heeft geen negatieve effecten óf zijn acceptabel óf worden ook in het project aangepakt/geminimaliseerd.